SOCIALISMENS HÖRNSTEN.

HISTORISK OCH TEORETISK FRAMSTÄLLNING AF LÄRAN OM VÄRDET. AF

AXEL DANIELSSON.

--------------- MALMÖ,SOCIALDEMOKRATISKA ARBETAREPARTIETS (SÖDRA DISTRIKTET) FÖRLAG.

MALMÖ, »ARBETETS» TRYCKERI, 1889.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades direkt från original och anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i februari 2014 av Bert H.

Förord.

—

Det arbete, sam härmed sättes i handen på läsaren, är icke skrifvet för dagen, utan ämnadt till en mera grundlig propaganda för socialismen än den vi hinna bedrifva genom våra tidningar och möten. Den moderna socialismen, sådan den iklädts vetenskaplig gestalt af Karl Marx och andra, är icke lätt att förstå för den stora massan, och särskildt råder bland både anhängare och motståndare stor förvirring rörande dess grundläggande läror om värdet. Jag har därför försökt, att just i denna punkt lemna en framställning så pass tydlig och ämnet uttömmande, att man på en tid skulle slippa ständigt upprepa samma bevis och rätta samma misstag. Därvid vill jag erinra om, att vi redan förut i vår brochyrliteratur ega arbeten med delvis samma uppgift, nämligen ***Atterdag Wermelins*** *populära föredrag om Marx' värdeteori och den af Fr. Sterky gjorda öfversättningen af* ***Kautskys*** *»Karl Marx ekonomiska läror». I hvad mån då min möda kan anses icke hafva varit ändamålslöst förspild, må kompetente domare afgöra.*

För mången skall denna bok blifva hårdsmält, och den som ej förut är något bekant med socialismen, skallha svårt att förstå den vid första genomläsningen. Men i så fall uppmanar jag honom att läsa den en gång till. I populärare form han detta ämne svårligen hållas och det förtjänar de ansträngningar, som äro nödvändiga för att genomtränga det. Värdeteorin är ingenting mindre än grundvalen för hela den sociala vetenskap, som sätter arbetarehären i rörelse och visar den vägen till ett bättre och lyckligare samhälle.

Att noterna utom hufvudtexten upptaga så stor del af boken, har sin grund i nödvändigheten att så mycket som möjligt inskränka utrymmet. Men jag vill betona, att de flesta af dessa noter måste läsas med lika mycken uppmärksamhet som den egentliga texten.

Föreliggande häfte utgör blott första delen af hela arbetet. Den andra torde ej utkomma, förr än till våren, emedan andra saker måste skjutas emellan. Men häftets innehåll bildar i alla fall ett helt för sig.

Malmö Cellfängelse 1889.

Axel D—n.

Historisk öfversigt.

Nationalekonomi är namnet på en sak, som icke fins, allra minst i vår tid. Det skulle beteckna en vetenskap om nationens ekonomi till skilnad från den enskildes, men nationen är intet hushåll, utan en historisk utvecklingsprodukt af raka motsatsen till begreppet ekonomisk solidaritet. Den nationela enhet, hvarom man så ofta talar, har i bästa fall blott geografisk och språklig betydelse. Alla moderna nationer äro ytterst intet annat än medelbara fortsättningar af de gamla slafstaterna. De ha allesamman klassmotsatsen till sin historiska och ekonomiska grundval.

Ordet är därför ett begrepp utan realitet, ntan motsvarighet i verkligheten. Den herrskande klassen har sammanfört och ordnat sina ekonomiska principer till ett system och kallat detta system nationalekonomi, ehuru det endast varit ett mer eller mindre fyndigt försvar för den ena klassens intressen gentemot den andras störande angrepp. Så gjorde bourgeoisin i förra århundradet och början af detta. Denna klass eger nu i sin politiska ekonomi, såsom nationalekonomin rätteligen bör kallas, ett vetenskapligt säkerhetslås för kassakistan, hvilket arbetaren, skolad i hennes tjänst, söker uppbryta. Det är därför lätt att inse, att de teoretiska yttringarne af proletariatets frigörelsesträfvanalltid till en början måste taga formen af en kritik af den politiska ekonomin.

Så genomsyrad af klassintresset denna vetenskap än blifvit* får man dock icke föreställa sig, att bon altigenom är falsk ock bygd på sofismer. Ett sådant antagande vore orimligt redan af den orsaken, att bon ofta bearbetats af män med de renaste af sigter och den högsta begåfning. Genom hennes utvecklingshistoria går tvärtom en grundströmning af ren vetenskaplighet* som visserligen den herrskande klassen förstått att på tusen sätt afleda genom sina vulgärekonomer, men som å andra sidan just bildar den moderna socialismens upprinnelse. Denna träder till den politiska ekonomin i ett fiendtligt förhållande, men på den politiska ekonomins egen grund. Socialismen tar oförskräckt vid* där ekonomerna ryggat tillbaka för konsekvenserna af sina egna principer, och detta ensamt är tillräckligt att förklara så val styrkan å ena sidan som svagheten å den andra.

Det är skotten Adam Smith, som äran tillkommer att ha höjt den borgerliga ekonomin till vetenskap. Hans stora arbete Wealth of Nations1 (Nationernas Rikedom) har till sina följder varit af samma omätliga betydelse för borgarklassen som Marx’ Kapital2 hundra år därefter blef för arbetäreklassen. Smith gjorde epok genom att upprifva grunden för de föråldrade meningar, som på hans tid ännu gälde som vetenskap under namnen fysiokrati och merkantilism, samt uppställa en ny teori för rikedom och värde, hvilken direkt ledde till dessa frihandelsprinciper och denna liberala politik i allmänhet, som altsedan början af vårt århun-

1 Ftkom 1776.

* Första delen utkom 1867.drade karaktäriserat den äkta bourgeoisin. Fysiokratin5 bade lärt, att all rikedom härrör från naturen d. v. s. jordegendomen och följaktligen fordrat jordegarens politiska och sociala herravälde. Hon var feodalismens värdeteori. Merkantilismen4 åter, hvilken angaf penningen. den metalliska bytesvaran, som ett lands enda verkliga rikedom, bildade det gamla skrå- och handelstvångets rena lära. Bägge dessa logiskt motsatta uttryck för fiendtliga klassintressen förstod den envåldiga konungamakten att förena. Det som flög i spillror 1789 var ingenting annat än denna med våld sammanhållna förening mellan feodalismen och den under monopolerna, tullarne och privilegierna nedtryckta borgarklassen.

Colbertb, Ludvig XIV:s minister, gäller för merkantilismens hufvudrepresentant. Han och hela hans tidehvarfs handelspolitik gick ut på att genom allehanda slags konstlade medel, såsom exportpremier* höga införseltullar eller prohibitiv (importförbud för vissa varor) samt monopol och privilegier tvinga nationen att producera och sälja så mycket som möjligt

8 Fysiokrati (af gr. fysis, natur, och "kratern, herrska) betyder naturkraft. — Fysiokratiskt system, statshushållningslära, som hvilar på den grundsatsen, att jorden är den enda källan för ett folks inkomster och

välstånd. (Ekbolirns Ordbok.)

4 Af lat. mercäri, idka handel. — Merkantilsystem, en lära

i statshushållningen, som utgår från den grundsats, att ett folks rikedom består endast i de ädla metallerna. (Ekbohrn.)

6 Efterträdde Mazarin (f 1661) som ledare af Frankrikes inrikespolitik, sedan dennes närmaste efterträdare, hvilken representerade den rena feodalismen, störtat. Ludvig XIV:s envålds-politik åsyftade att till en viss grad inskränka feodalklassens makt och befordra uppkomsten af en kronan lydig penningklass. Det var denna penningklass, som sedermera med massornas bistånd verkstälde revolutionen af 1789.och köpa så litet som möjligt. Detta system, hvars frukter blef Frankrikes ruin och den absoluta monarkins fall, var blott en konsekvens af den merkantila uppfattningen af värdet. Ty då pienningen betraktades som rikedomens element och förrådet af ädla metaller som den enda verkliga nationalförmögenheten, måste statsmännens uppgift bestå i den inhemska produktionens drifhusmässiga uppskrufning och exporthandelns skyddande med våld för att framtvinga en ständig guldström utifrån och inåt. Merkantihsmen är därför till sin natur skattsamlande. Men det moderna kapitalet kräfde just till sitt lifsvilkor det fria och beständiga kretsloppet, och merkantilismens glänsande bygnad störtar samman, när hennes enda möjliga stöd, den absoluta konungamakten, stupar på bristen i sin skattkammare.6

Det var grundprinciperna i detta merkantil-feodala system Adam Smith förintade, då han uppvisade:

I. Att värdet icke. härrör af jordegendomen, hvilken utan arbete är värdelös.

II. Att penningen icke är värde, endast bytesmedel.

III. Att alt värde frambringas genom arbete och att varor bafva värde därigenom, att de äro arbetsprodukter.

När två varor kunna utbytas mot hvarandra, säga vi, att de äro lika värda. De äro bka värda, emedan de innehålla bka arbetsmängder. All handel består i utbyte af arbetsmängder, förmedladt genom det antagna bytesmedlet, hvilket vi kalla penningar. En nations

6 1788 instälde franska staten sina räntebetalningar. Faktiskt var det en omedelbar penningnöd, som tvang Ludvig XVI att gifva sitt bifall till stænderforsamlingens sammankallande, b varmed franska revolutionen börjar.verkliga rikedom utgöres därför icke af guld eller silfver eller värdepapper utan af den massa arbetsprodukter, som i ett gifvet ögonblick finnes hopad i landet.

Då handeln till sin natur är utbyte af arbetsprodukter, följer omedelbart, att hvarje köp på samma gång är en försäljning och hyarje försäljning på samma gång är ett köp. Jag utbyter alltid arbetsmängd mot arbetsmängd. Adam Smiths lära fick sålunda inom handelspolitiken till konsekvens den absoluta frihandeln, som nära nog fullständigt genomförts under det nittonde århundradet i England. Frihandeln förutsätter nödvändigtvis alla varors ekonomiska likställighet, hvilken ej kunde blifva erkänd förr än det blifvit en vetenskaplig sanning, att deras värde konstitueras af -den mängd arbete, som åtgått till deras produktion.7 Häraf kunna vi ana, hvilken mäktig häfstång Wealth of Nations blef för det frihandelslystna engelska fabrikantintresset, som ända tills spanmålstullarne föllo 1847 koncentrerade sig i ropet på billigt bröd åt ^arbetaren.8

Antag att ett land producerar trävaror i öfverflöd inen säd i otillräcklig mängd. Det afyttrar sina trä-

7 Far dogmatiska frihandlare i våra dagar skrifva brochy-xer mot socialismen, hvari de roa sig med att förklara varuvärdet ur nyttan, behofvet, sällsyntheten o. s. v. men förneka Adam Smiths teori, så veta de tydligen icke hvad de göra. Så med fri-bandlaren F. T. Borg, som i sitt mästerverk De tre äro ett förnekar frihandelns fundamentalprincip: Smiths lära, att varorna äro arbetsmängder.

8 »1 Yealth of Nations är, antingen vi betrakta mängden af de originela tankar hon innehåller eller hennes praktiska inflytande, sannolikt den mest betydande bok, som någonsin blifvit skrifven.» (Biukle, Civilisationens historia i England.) Härvid är att märka dels, att Buckle var en den frisinnade borgarklassens man, dels att Das

Kapital då ännu ej utkommit.varor i utbyte mot klingande mynt. Men därmed har något egentligt utbyte icke egt rum. Behåller landet penningarne eller omöjliggöra dess Lagar genom tull-satser s«ädesimporten, så har den naturliga bytesakten afbrutits. Landet bar penningar men icke bröd, och orsaken är den, att dess lagar hindrat folket att utbyta-vara mot vara. Det naturvidriga häri kan en vilde inse, men det ekonomiskt barocka insågs ej förr än penningvärdets intighet och arbetet som den verkliga värdesubstansen blefvo vetenskapligt upptäckta.9

Hvilken betydelse ett tidehvarfs värdeteori har för saruhällslifvet i sin helhet, framgår klart af en jämförelse mellan tillståndet under merkantilismens æra i Frankrike och tillståndet i England under frihandelsepoken.10 Båda kännetecknas af tillväxande nöd bland folket, men nöden framkallas af olika orsaker. I Frankrike före revolutionen se vi all produktion beräknas på utförsel: merkantilism, och på tillfredsställande af adelsklassens förfinade behof: en följd af feodalismen.

9 Det gamla t ullsky ddssystemet har som vi veta, trots den politiska ekonomin, åter börjat segra i Europa, en rörelse, som står i innerligt samband med den allmänna politiska reaktionen, hvilken städse utgått från feodalklassen, älven efter omvandlingen till modem bourgeoisi. Striden om tullskydd eller frihandel är en klasskamp mellan jordegame och det rena x>enningkapitalet, hvilket icke hindrar, att medelklassen kan vara medintressent än på ena, än på andra sidan, och att proletariatet under normala omständigheter måste gå med frihan delspartiet, emedan dess vara eller icke vara under det kapitalistiska produktionssystemet beror af lifsinedlens billighet. Se rörande denna frågas natur några* anmärkningar längre fram!

10 Vi mena naturligtvis icke, att sociala tillstånd bestämmas af statsmännens politiska grundsatser, utan af produktionsförhållandena själfva. Men de herrskande nationalekonomiska åsig-terna utgöra just reflexen af de bestående produktionsförhållandena.o

A andra sidan försummas lifsmedelsproduktionen, så att folket slutligen saknar bröd och kläder, emedan intet bröd och inga kläder finnas. Produktionens grundsats är denna: folket har visserligen bebof, men inga penningar att köpa för, penningarne finnas i utlandet och hos de herrskande klasserna; produktionen måste därför afpassas efter dessas behof. Och slutresultatet blir landets rum — den yttersta konsekvensen af teorin om penningens absoluta värde.1

1 »De fattiges röst uppstiger under många och långa år oartikulerad i jacquerier (bonduppror) och brödkravalier, ett lågt, oändligt sorgligt kvidande, opåaktadt af jorden, ej opåaktadt af himlen. Alltid äro dessutom, där millionerna befinna sig i elände, tusenden i tryckta omständigheter; blott enheterna kunna blomstra, eller bli, rättare sagdt, sist ruinerade. Industrin, med nosgrimma och tjuderrep, som bon vore något fångadt vilddjur, för denna verldens väldiga jägare att betsa och skära breda remmar ur, ropar bönfallande till dessa sina väl betalade ledare och vaktare, icke: 1 e d m i g, utan: lemna mig i fred, iåt mig för guds skull slippa er ledning! Hvilken marknad bar väl industrin bär

i Frankrike? För två slags varor fins här marknad och efterfrågan: för jordbruksalster af det gröfre slaget, då millionerna måste lefva, samt finare lyxvaror och specerier af mångahanda art, från operamelodier ned till kapplöpningshästar och kurtisaner, då enheterna måste roas. Det är i grund och botten det mest galna sakernas tillstånd.» (Thom. Carlyle, Franska revolutionen.)

»I antalet nattliga eldsvådor eller hängda bagare kunna de styrande läsa tidens tecken och ändra kurs därefter.» (Carlyle) »AU spekulation och all handel ha så godt som helt och hållet afstannat, och industrin lägger sysslolös händerna i kors.» »Vid vårens början (1789) komma rykten om förköp, komma kungliga edikt, petitioner från bagarne mot mjölname, i april månad skaror af trashankar, i brist på alt, och hungerns vilda skrik. Dessa äro de beryktade briganderna.. .» (Carlyle)

Brödbristen strax före och under den franska revolutionen var nästan beständig. Kvinnoinsurrektionen och tåget tiU Ver-<1Den kapitalistiska produktionen i England liksom i alla land följer en annan princip. Eftersom alt värde frambringas genom arbete, och penningen blott är bytesmedel, ar arbetarens arbetskraft ett värde. Detta värde haller han tillgängligt på marknaden för värdet af en viss mängd lifsmedel. Alltså: stegra lifs-

medelsproduktiocen till ett maximum, emedan den är nödvändig för arbetareklassens existens. Vi finna följaktligen under denna tidrymd alla de industrigrenar, som producera existensmedel för massorna, uppnå den högsta möjliga utveckling. Visserligen har äfven det kapitalistiska samhället folkets utarmande till sin oskiljaktiga slagskugga. Men nöden är nu ej längre orsakad

sailles 1789 Toro direkt framkallade af hungersnöd. Nationalförsamlingen sökte genom flere edikt förgäfves skaffa bröd.

I Frankrike trötos feodalismen och merkantilismen på samma gång och plötsligt* emedan de historiskt sammanvuxit. Denna sammanväxning hade i Sverige hindrats af några kraftfulla borgerligt sinnade konungar, hvilka två särskilda gånger gjorde razzia bland adeln Tjärdepartsräfsten 1655 och Karl XLs reduktion 1680). Merkantilismen herrskade hos oss under den s. k. frihetstiden. Om barockheten i de ekonomiska åsigter, som då rådde, kan man bilda sig en föreställning genom följande: »Odlingen af potatis förkofrade sig ej i början, hvarför den ännu 1748 fick införas tullfritt; men vid denna tid ansågo äfven en del statsekonomer potatisodlingen vådlig, emedan denna växt altför ymnigt fortplantade sig, hvarigenom den lägre befolkningen kom i sådant välstånd (!), att den ej ville arbeta. (A. W. af Sillén, Sr. handelns och näring arnes historia.) Den stock-ning handels- och fabrikstvånget periodvis medförde framgår däraf, att fabriksarbetarnes antal 1760 utgjorde 17,775 personer men 1769 blott 12.591. (Sillén.)

Mycket elände och stor arbetslöshet rådde vid det 18:de århundradets slut — medan lyxen var i ständigt tilltagande. I en visa från denna tid heter det:

Vi lefva sälla tider, vår kurs är 100 mark Stor sak hvad folket lider, det kan väl äta bark.af brist på lifsmedel utan af brist på köpkraft. Den gamla feodalstatens sista dagar utmärktes af tömda magasin ock spanmålsbrist. Det moderna borgerliga samhället skall tvärtom dö af öfverfyllnad.2

De ofullständigheter, som vidlådde Adam Smiths politiska ekonomi och särskildt hans värdeteori, för-svunno i Ricardos3 system. Denne geniale engelske bankir verkstälde den vetenskapliga analysen af .varan, renade Smiths grundprincip om arbetet som värdemätaren och tillämpade den följdriktigt på alla ekonomins områden. Vi sammanfatta äfven hans system i en kort resumé:

I. Hvarje vara har tvänne faktorer: bruksvärde och bytesvärde. Med det förra föistås varans egenskap af att tillfredsställa ett mänskligt behof. Det senare är hennes värde i handeln, hennes värde som

5 Eländet i våra dagars England är allbekant. »Karl Marx, bar i sitt stora arbete, Das Kapital, samlat det authentiska ma-terielet i frågan om den engelske åkerbruksarbetarens läge, och utan att han behöft tillfoga en streck eller tillsätta en färg, har han blott genom att sammanställa officiella urkunder och meddelanden frammanat en bild, fruktansvärd som Medusas hufvud, hvilket som bekant hade egenskapen att förstena betraktaren. Ännu har icke den yppige lordens blickar fallit på detta medusa-hufvud, men den dag skall komma, då det stirrar honom i ansigtet, då hans hand sjunker ned förlamad och han måste, förstenad, låta domen gå öfver sig.» (Liebknecht, Jordfrågan.) Detta land producerar under tiden 60 procent mera säd pr acre än Frankrike i våra dagar. Man kan då tänka sig skilnaden i produktmassan mellan det moderna England och Frankrike före revolutionen. — Ett lika förkrossande materiel har Marx sammanfört rörande nöden bland industriarbetarna. England är icke blott industrins klassiska land utan äfven det industriella eländets. v

3 Ricardos system daterar sig från 1817. Hans hufvud-verk är: Principles of Political Economy.vara. Då man talar om en varas värde, är det bytesvärdet oeli icke bruksvärdet, som menas.

II. En varas värde bestämmes uteslutande af den till bennes produktion nödiga arbetsmängden.

III. Produkten af det sarakälliga arbetet fördelas under tre rubriker: jordränta, profit och arbetslön d. v. s. mellan tre klasser: jordegames, kapitalisternas och arbetarnes.

Från Ricardo härrör arbetslönens järnlag4 eller den lag, som föreskrifver, att arbetslönen ständigt håller sig vid ett existensminimum som sjunker. Ty arbetet är tillgängligt som vara, underkastad varuverldens allmänna lagar,

och en varas värde bestämmes endast och allenast af den till- bennes produktion erforderliga arbetsmängden. Men kan arbetet sägas vara en produkt af arbete? Ja, svarar Ricardo. En dags arbete är produkten af det arbete, som åtgått till frambringande af de för arbetaren under dagens lopp nödvändiga lifsmedlen. Arbetsdagens pris blir sålunda alltid lika med priset på arbetarens lifsmedel. Sjunker detta t. ex. genom förbättrade produktionsmetoder, så sjunker äfven arbetslönen, liksom en aln bomullstyg undergår prisfall, då ångväfstoleninföres. »Förminska produktionskostnaderna för hattar», säger Ricardo, »och deras pris skall slutligen gå ned till deras nya naturliga pris, efterfrågan må fördubbla, tredubbla eller fyrdubbla sig. Förminska underhållskostnaderna för människan genom att Sänka det naturliga priset på den för lifvet nödvändiga näringen och bekladningen, och ni skall se, att lönerna falla, äfven om efterfrågan på arbetare skulle

4 Oriktigt tillskrifven Lassalle, som tog den direkt från Ricardo. Marx har vetenskapligt utbildat denna teori och gif-vit henne den historiska bakgrunden.ansenligt stiga. >;5 Ricardos teori, som skoningslöst "återger verkligheten, behöfde sålunda endast sin historiska förklaring för att varda det vetenskapliga uttrycket för klassmotsatsen mellan bourgeoisi och proletariat och det senares underklasställning.

Kapital är hopadt arbete, och profiten eller kapitalvinsten är det, som återstår af arbetets af-kastning, sedan arbetslönen och jordräntan frândragits.

Öfver jordräntans natur spridde Ricardo ljus genom att uppställa sin ryktbara jordränteteori. I likhet med alla varor äro äfven jordbruksalstren resultat af arbete, och deras värde bestämmes af de arbetsmassor, som åtgått till deras produktion. Jordräntans ursprung är följande. Vid en viss utvecklingsgrad hos samhället ligger en viss del — som alltid är den bästa — af ett lands odlingsbara jord i bäfd. Med befolkningens tillväxt förmår sedermera arbetet på denna del af jorden ej frambringa den mängd af lifsmedel, som erfordras, utan ny jord måste uppodlas. Men då denna jord till sin beskaffenhet är sämre, kräfver hon för produktion af en bestämd mängd produkter mera kapital och arbete än den äldre. Det slutliga priset på jordbruksprodukter kommer då genom konkurrensens inverkan att bli lika med framställningskostnaderna för produkterna på den sämsta af landets odlade jord. Om en tunna råg förut kostat 10 kronor, men för nyupptagen jord af sämre slag ställer sig dubbelt dyrare, så kommer det allmänna priset på rågtunnan att bli 20 kronor. Egaren till den bättre jorden får därför 10 kronor så att säga till skänks. Dessa tio kronor utgöra jordräntan, hvilken sålunda uppstiger från noll

5 Alla citat af Ricardo i detta arbete äro hemt&de ur Marx' Elend der Philosophie.för den sämsta jorden till ett maxi.rr.nin för den Lästa.€

John Stuart Mill,7 en annan af Englands s. k. klassiska ekonomer, hvilken # ansluter sig till Adam Smith och Ricardo, har ytterligare utbildat dessas läror. Af intresse i denna korta historiska öfversigt är endast hans indelning af varorna i tre klasser: a} sådana som endast förekomma i begränsad mängd och icke kunna förökas t. ex. antika statyer, vissa vinsorter o. s. v. b) sådana som kunna obegränsadt förökas, men endast genom en motsvarande tillökning i produktionskostnaderna: kapitalet och arbetet; c) sådana som kunna i obegränsad mängd framställas utan någon tillsats af kapital och arbete. Det första slaget varor förekomma i mycket ringa mängd, kunna betraktas som undantag, och hafva mönopolvärden, hvilka bestämmas af efterfrågan. Den andra klassen omfattar jordbruks-

6 Denna teori förklarar den ständiga tendensen lios jord-bruksalstren att stiga i pris. Under de sista tio åren har man dock i Europa iakttagit ett motsatt förhållande. Sedan 1882 klaga bönderna i Sverige öfver sädens prisfall, och det är faktiskt denna omständighet, som förorsakat spanmalsrallame så väl här som i Tyskland. Därmed skulle då Eicardos jordränteteori vara vederlagd? Ingalunda. Ty så väl sädesr-risets som jord-värdets sjunkande beror derpå, att jord af bättre beskaffenhet kommit i bruk. Denna jord är visserligen belägen i Indien och. Amerika, men våra moderna kommunikationsmedel förinta i detta fall afståndet, så att, då Argentinas, Dakotas och Indiens bördiga slätter började bearbetas med ångplogem detta verkade hos oss så, som om plötsligt jord af den bästa kvalitet uppodlats i Europa. Får denna transmarinska konkurrens fortgå som hittills några år, skall småbondeklassen vara fullständigt ruinerad.

7 Principles of Political Economy. Den siste af de borgerliga ekonomerna. Hans arbeten beherrska ännu

opinionen inom den borgerliga verlden, ehuru han under de senaste åren fått en mäktig rival i Henry George.produkterna, hvilkas värden mätas af produktionskostnaderna och stiga i den grad det för deras frambringande nödvändiga arbetet ökas. Inom den tredje och sista klassen falla de flesta af varuverldens individer. Dessas värden bestämmas likaledes af den uppsugna arbetsmängden. Och äfven priset på de bägge senare slagen af varor beror, då tillbud och efterfrågan täcka bvarandra, helt och hållet af produktionskostnaderna.»Bytesvärde bör skiljas från pris. Orden värde och pris begagnades som likabetydande af de tidigare politiska ekonomerna och särskiljas icke ens alltid af Ricardo. Men de noggrannaste moderna skriftställare . . . använda pris för att uttrycka värdet af ting i penningar.» *(J. S. Mill.)*

Pris och värde sammanfalla sällan, och orsaken härtill utvecklas längre fram. Detta innebär ingen fara för den marxska värdeteorin, ty samma förhållande mellan lag och fenomen återfinnes inom alla naturvetenskaperna. Kristallografin uppställer t. ex. ett system ytterst vigtiga lagar för kristallbildningen, men nästan alltid sker i verkligheten små afvikeleer, hvilka därför icke upphäfva lagarne.

Värde och bruksvärde.

Sedan *Karl Marx* i sitt epokgörande arbete *Das Kapital* verkstält sin förintande kritik af den politiska ekonomin, icke genom att i »rättvisans», »sanningens» eller »kärlekens» namn slunga proletariatets förbannelsedom mot det samhällstillstånd denna vetenskap förklarar såsom naturligt och evigt, utan genom en konsekvent och skoningslös tillämpning af dess egna grundprinciper, har det bland den europeiska bourgeoisin blifvit modernt att helt enkelt förneka dessa principer. I de stora mästerverkens ställe komma tidningsskrifvarnes kåserier till heders. Hvarje anmärkning, hon må vara aldrig så enfaldig, mot den vetenskapliga metoden, helsas med fanfarer. Vetenskapen går ned till arbetareklassen, och bourgeoisin finner sina behof tillfredsstälda af eländiga maschverk, hvilkas inskränkthet blir ett mått på deras ändamålsenlighet och popularitet. Sålunda uppstår en pamflettartad vulgärekonomi, hvars flitiga odlande nogsamt utvisar det intellektuella armodet hos den herrskande opinionen och dess bearbetare.

Det är af så mycket större vigt, att en oförfalskad kunskap af klara och tydliga begrepp blir spridd inom den arbetande klassen. Särskildt måste arbetaren vänja sig vid de vetenskapliga termerna och de precisabegreppsbestämningar, som förekomma inom den politiska ekonomin. Utan att det naturvetenskapliga och logiska förfaringssättet blir tillämpadt på den sociala frågan och dess vigtigaste beståndsdel: förhållandet mellan .arbetare och kapitalist, kunna dessa spörsmål aldrig fullt förstås i deras verldshistoriska betydelse. Den som dristar sig förneka detta och betvifla värdet af föreningen mellan arbetet och vetenskapen, bevisar därmed endast sin okunnighet.

Kasta vi blott en blick i den ekonomiska literatu-ren för dagen, möter oss den största förvirring redan med hänsyn till självfva definitionerna. I synnerhet gäller detta om värdet. Det ser ut som om man formligen kommit öfverens om, att i denna punkt icke begripa de store ekonomerna. Vi läsa t. ex. i K. af Geijerstams Nationalekonomiens grunder9, som föregifver sig vara stödd på J. S. Mill, en bestämning sådan som denna: »Värde är den betydelse vi till -lägga en förnödenhet med afseende på dess förmåga att tillfredsställa mänskliga behof.» Under alla förhållanden en alldeles falsk definition. Om jag tilläggger en rock aldrig så stor betydelse med afseende på dess förmåga att skydda mig mot kölden, så blir den därför icke mera värd. Den kan vara mer eller mindre värd för mig, men med värde menar man icke en saks bruksvärde utan dess bytesvärde. Herr G:s fel består således däri, att han hopblandat dessa bägge begrepp. »Ordet värde», säger J. S. Mill själf, »betyder, då det nyttjas i den politiska ekonomin, alltid värde i utbyte, eller som det kallas bos Adam Smith, bytesvärde».

9 Stockholm, Jos. Seligman & C:nis förlag, 1885.Den i vår liberala press så berömde La vel eve10 resonnerar på ett ställe sålunda: »Följande fakta bevisa, att värdet icke står i förhållande till arbetet. Under en dags jagt skjuter

jag en hare, ni en råbock. De äro produkter af samma ansträngningar under saroma tid; ega de samma värde? Xej; råbocken föder mig fem dagar, haren en dag. Värdet af den ena är fem gånger större än den andra. Château-Lafitte-vinet gäller 15 Lancs buteljen, och vinet från närgränsande vingård en franc. Och den första vinsorten har likväl icke fordrat dubbelt så mycket arbete som den andra. Säden, som skördats på en fruktbar jordmån, eger mera värde än den, som kommer från ett ofruktbart fält, och emellertid bar den »socialt» d. v. s. regelbundet och alltid kostat mindre arbete. Smöret säljes för 3 kr. kilogrammet och är emellertid en nästan spontan produkt af ängame, där kon betar. Sålunda erhåller man dels för samma belopp kraftansträngningar ganska obka värden och dels bka värden för olika kvantiteter arbete. Värdet står således icke i förhållande till arbetet» (sid. 93). Alt detta låter ju ganska förnuftigt och verkar utan tvifvel öfvertygande på hvar och en, som bar personligt intresse af värdeteorins bortforklaring. Icke desto mindre är det endast en serie grofva spetsfundigheter. Den belgiske professorn drar å ena sidan fram några värden af det slag, som Mill kallar monopolvärden, och som spela en mycket obetydlig rol, å andra sidan visar han sig oförmögen att begripa Ricardos jordränteteori. I båda fallen har han endast gifvit exempel på värden, som tillhöra de två första af Mills trenne klasser, men aktar

10 Den moderna socialismen af Emil de Laveleye. Öfversätt-ning, Stockholm 1886.sig för att tala om den tredje klassen, som omsluter de vanliga industriprodukterna.1

Detta är karaktäristiskt för vulgärekonomerna. Man gör allmänna lagar af undantagen från de allmänna lagarne. Råbocken finnes endast på vissa jagtområden, där inga andra än egarne få jaga. Han har altså ett monopolvärde, hvilket till en viss grad äfven gäller om haren. Jagten är ingen modern näringsgren, utan idkas merändels i civiliserade land som sport. Detta hindrar emellertid icke en fanatisk egendomsförsvarare att göra en söndags jägares tillfälliga byte till produkt af arbete. Att jagten äfven bedrifves som yrke är sant, men därvid är att märka två omständigheter: dels att priset på ett villebråd då verkligen torde bero på det genomsnittsarbete, som dess uppspårande och fällande kostar, dels att hvarje villebråd ju egentligen är en färdig

1 »Föremålen, så snart de en gång äro erkända som nyttiga, erliålla sitt värde ur två källor: af deras sällsynthet och af den till deras framställning nödiga arbetsmängden. Det finnes föremål, hvilkas värde endast bero på deras sällsynthet. Då intet arbete kan föröka deras antal, så kan deras värde endast sjunka på grund af deras större öfverflöd» ... > De utgöra dock endast en mycket ringa mängd af de varor, som dagligen utbytas. Då det största antalet af de föremål man önskar förskaffa sig, äro alster af industrin, så kan man mångfaldiga dem i nästan obegränsad mängd, så snart man vill förbruka det för deras framställning nödiga arbetet, icke blott i ett land utan i flere.* »När vi därför tala om varor, deras bytesvärde och de grundsatser, efter hvilka deras pris regleras, så ba vi endast de varor i ögonmärke, hvilkas mängd efter behag kan förökas genom mänskligt arbete, hvilkas produktion befordras genom konkurrensen och icke stöter på några binder.» (Ricardo.)

»Det naturliga värdet af vissa ting är ett sällsvntbetsvärde, men de flesta ting utbytas mot hvarandra i förhållande till deras produktionskostnad, eller, såsom det kan kallas, deras kostnads-värde.» (Stuart Mill)naturprodukt. Men de färdiga naturprodukterna ingå i varuverlden till ett försvinnande obetydligt antal och blifva, där de ej helt och hållet hafva monopol, till sina värden bestämda genom konkurrensen med de motsvarande arbetsprodukterna. Föres en skjuten råbock i marknaden, skall hans pris komma att stå i samband med priset på vanligt kött, hvilket åter bestämmes af produktionskostnaderna. Att förklara boskapsskötselns och jordbrukets alster vara spontana (frivilliga) produkter af naturen, hör väl till de mera sällsynta friheter en professor kan tillåta sig. Smörvaran t. ex. uppstår ej genom gener atio spontanea2 utan är resultatet af en serie arbeten från ladugårdens byggande till råvarans band-tering i mejeriet. Nog har man hört talas om kor, som mjölka sig själfva, men ännu ej om sådana, som äfven tjärna smöret själfva och lemna ut det i handeln.

Det inflytande tillbud och efterfrågan utöfva på en varas värde bar i stil med samma logik öfver-drifvits därhän, att man gjort förhållandet dem emellan till värdekällan3. Icke arbete utan tillbud och efterfrågan bestämma en varas värde — där havi vulgärekonomins vulgäraste dogm. De klassiske ekonomerna ha själfva med den största tydlighet visat upp de: misstag, hvarpå denna mening hvilar, men det hindrar icke, att hon alt jämt går igen i brocbyrer och tidningsartiklar. Tillbud och efterfrågan bestämma fiuk-

2 Själf alstring.

3 Så Laveleye och F. T. Borg (i sin treenighetslära} omväxlande med förklaringen, att värdet kominer af behofvet, nyttan, ändamålsenligheten m. m.

K. af Geijerstam ekrifver efter mrs Fawcetts barnarbete: »priset på en förnödenhet måste vara det, som gör tillgång ocb efterfrågan lika». En alldeles obegriplig definition. Det som oupphörligt afpassar tillbudet efter efterfrågan är kon^urren' sen mellan producenterna. Priset >gör» ingenting.tuationerna i en varas pris, de tillfälliga höjningarne och sänkningarne, men det som höjes och sänkes, näm-igen just varans värde, är något väsentligt annat än prisväxlingarne. I det kapitalistiska, varuproducerande samhället gå tillbudets och efterfrågans böljslag ständigt genom marknaden, men produktionens konstanta tendens är å andra sidan att oupphörligt utjämna dem. För de flesta varor råder alltid en genom konkurrensen framkallad jämvigt mellan tillbudet ock efterfrågan. Det normala förhållandet är, att de täcka hvarandra, att skilnaden emellan dem i det närmaste är noll, och denna skilnad kan följaktligen icke vara orsaken till varuvärdet. Härtill kommer den vigtiga omständigheten, att hvarje ökadt tillbud, hvarigenom priset sjunker, genast framkallar en ökad efterfrågan, hvarigenom det åter stiger, ock att hvarje ökad efterfrågan genast har till följd ert stegrad produktion, som utfyller bristen. Tillbud och efterfrågan utjämna således af sig självfva de prisväxlingar de framkalla.4

4 i Tillbud och efterfrågan bestämma värdet för alla ting, som icke kunna efter behag förökas, med undantag att äfven för dem, då de frambringas genom industri, tinnes ett minimi-värde, bestämdt af produktionskostnaden. Men fcr alla föremål hvilka kunna i oändlighet mångfaldigas, bestämma tillbud och efterfrågan endast perturberationerna, växlingarne i värdet under en period, som icke kan öfverskjuta längden af den tid, som är nödvändig för att ändra tillförseln. Under det de (tillbud och efterfrågan) sålunda beherrska värdets oscillationer (böjningar och sänkningar) lyda de självfva en högre lag, hvilken tvingar dem att v

gravitera mot produktionskostnaden, och hvilken skulle fastställa och kvarbålla dem där, om icke nya störande inflytelser oupphörligt tillkommo och på nytt tvungo dem att afvika. I det de upprepa samma kretslopp, röra sig tillbud och efterfrågan till ett jämvigtsläge, men vilkoret för stabilt jämvigrsläge är, att tingHvad som emellertid socialismens motståndare na svårast att begripa, är teorin om varans dubbelkaraktär af bytesvärde eller värde och bruksvärde, hvilken de i sin platta okunnighet anfalla som en specifikt socialistisk lära, ehuru hon utgör en af de få orubbliga principer, hvarpå alla ekonomer af den vetenskapliga skolan bygt alt sedan Smiths och Ricardos dagar. Hon är för den politiska ekonomin lika nödvändig som lagen om baser och syror för kemin. Utan henne skulle de ekonomiska företeelserna vara oförklarliga.5

Med en varas värde mena vi hennes egenskap att vara en produkt af mänskligt arbete, taget i dess allmänna betydelse af förbrukad arbetskraft, utan hänsyn till arbetets art eller olikhet i intensitet. Varubytet förutsätter, att de olika varorna, som skilja sig så väsentligt från hvarandra genom sina yttre egenskaper, skola kunna jämföras och mätas med hvarandra, och detta vore omöjligt, om de ej egde en egenskap gemensam för alla. Denna egenskap är den inlagda arbetsmängden. En rock och ett par skor äro mycket olika ting, men om jag ser bort från alla deras skilj-

utbytas enligt sin produktionskostnad eller att de hafva sitt naturliga värde.> (Mill, Principles of Political Economy.)

»Hvad beträffar de föremål, som äro underkastade säljames konkurrens och som till en viss grad kunna formeras, så beror deras pris i sista hand, icke af förhållandet mellan tillgång och efterfrågan, utan af förökning eller förminskning i produktionskostnaderna.» (Ricardo.')

5 »Att arbetstiden i verkligheten är måttet på alla tings bytesvärde, med undantag af deras, som icke efter behag kunna förökas, är en högst vigtis lärosats i den politiska ekonomin: ty ur ingen annan källa ha så många misstag flutit, så många meningsskiljaktigheter inom denna vetenskap framsprungit som nr den ytliga eller mindre precisa uppfattningen af ordet värde.» (Ricardo.)aktiga egenskaper och endast behåller i ögonmärke den, att de äro produkter af mänskligt arbete, kunna de sägas vara med hvarandra lika.

Men denna likhet försvinner i samma ögonblick jag släpper ur sigte det producerande arbetets allmänna karaktär och tänker på dess olika beskaffenhet t. ex. skoarbete och skrädderiarbete. Då förvandlas varans värde (bytesvärde) i bruksvärde, hvilket har till källa den särskilda ändamålsenligheten i arbetet. Bruksvärdet är varans beskaffenhet att på något sätt tillfredsställa något af människans behof.

Vi finna sålunda, att varans sönderfallande i värde och bruksvärde motsvaras af arbetets dubbla karaktär af abstrakt arbete eller mänskligt arbete öfver bufvud och konkret arbete eller arbete, bestämdt af visst ändamål.

Denna varuvärdets dubbelhet spelar den största rol inom nationalekonomin, därigenom att den under normala förhållanden dolda och bundna motsatsen mellan värde och bruksvärde periodvis framträder som en motsats i själfva samhället. Så t. ex. vid de industriella kriserna, då massor af bruksvärden spoberas genom bytesvärdets plötsliga fall. Föreningen mellan värde och bruksvärde ter sig vid sådana tillfällen som en temisk produkt, hvilken under främmande inflytelser upplöses. Värdet är den osynliga, gasartade beståndsdelen, som förflyktigas, under det att bruksvärdet såsom den materiella substansen, frigöres och fälles ut på botten af samhällsdegeln. Denna utfällning bar följakthgen intet värde.

En varas bytesvärde skapas sålunda af arbetet och mätes af den till bennes produktion nödvändiga arbetstiden. En varas bruksvärde bestämmes däremot af bennes nytta d. ä. af bennes naturliga egenskaper. Detta senare värde frambringas ej ensamt af arbetet, utan af arbetet i förening med naturen, som .emnar råämnet och understödjer produktionen med sina krafter. Men väl är arbetet nödvändigt äfven för bruksvärdets frambringande. Lädrets ändamålsenlighet till skor härrör från naturen, och vid garfningea gör människan bruk af de kemiska krafterna. Men i ett par skors braksvärde ingår äfven något annat än lädrets egenskaper, nämligen just produkten af skoarbetet.

Mellan värde och bruksvärde finnes följaktligen den väsentliga skilnaden, att en varas värde alltid och nödvändigtvis är till arten lika med en annan varas värde, medan en varas bruksvärde alltid och nödvändigtvis är till arten olika med en annan varas bruksvärde. Värden kunna endast skiljas till sin mängd, bruksvärden endast till sin beskaffenhet. Lika nödvändigt som det är, att två varor för att kunna utbytas mot hvarandra måste ega samma slags värde* lika nödvändigt är det, att de ega olika slags bruksvärden. Likartenheten å ena sidan och olikartenheten å den andra utgöra båda betingelser för varubytet. »Varorna måste vara olika».

Alla misstag rörande värdets natur, alla dumheter* som sagts och skola sägas af värdeteorins snusförnuftige bekämpare, alla de sorgliga fånigheter, som skrif-vas eller talas mot den af socialismen upptagna grundsatsen, att en varas värde bestämmes af den i henne kristalliserade arbetsmängden, låta alltid reducera sig-till en medveten eller omedveten förväxling af varans grundformer: värde och bruksvärde.6 Det stränga sär-

c £tt drastiskt exempel på denna begreppsförbistring lemnar den fornt citerade, utomordentligt lärde professorn, då ban yttrar: »Förbrukningsvärdet är det som är af vigt. Om jag med ettskiljandet af dessa bägge begrepp utmärker den vetenskapliga uppfattningen; deras hopblandning kännetecknar det spetsborgerliga förståndet, som endast med stor svårighet kan lära sig begripa, att det dock finnes en liten skilnad mellan den egenskapen hos ett parskor, att de kosta femton kronor och den andra, att de skydda mot köld och väta.

När herrar Borg och Laveleye i sin anspråksfulla kretinism7 säga oss, att behofvet, nyttan8 m. in.. men

bättre verktyg erhåller dubbelt så många värdeföremål, är jag i verkligheten dubbelt så rik; ty då mina bekof äro i fördubbladt mått tillfredsstälda, bar jag producerat dubbla verkliga värdet.» Herr professor, har ni händelsevis icke hört talas om, att varuproducenten producerar varor icke för egna utan för andras behof? Yllefabrikanten sliter ej själf upp de tyger han producerar, utan säljer dem. Hvad som intresserar honom är deras värde, icke deras bruksvärde. Men om en varas produktionstid minskas med hälften så sjunker också det »verkliga värdet» till hälften af sin förra storlek — ett allbekant ekonomiskt sakförhållande. Det är ett komplett misstag när herr Laveleye tror, att en tillverkare blir dubbelt så rik (förmögen), om han fördubblar produktiviteten i arbetet, ty konkurrensen bringar strax ned priset, och hvad han vinner i massa af bruksvärden förlorar han, så när som på den vinst han gör genom att vara den förste,

i bytesvärdets storlek.

»Att i ekonomin ej tala om konkurrensen är det samma

som att i verldssystemet frånse tyngdlagen» säger Laveleye —

och gör det mycket riktigt själf.

6 Herr Borg särskildt får hålla till godo med sanningen i dess oförskämdaste form. Det kan icke bli fråga om att på

annat sätt affärda en person, som, ehuru själf nära nog absolut rudis i nationalekonomin, haft oförsyntheten skrifva om en stor tänkare: »Var Marx vetenskapliga verksamhet i följd af förvända åsigter och oläsbar stil tämligen värdelös (!) ... så var hans agitatoriska skriftställen än mera underhaltigt» (!!) ... (F. T. Bor q, De tre äro ett.)

7 »I själf va verket kommer värdet af nyttan», (Laveleye,

citerad af Borg.)icke arbetet skapar värdet, så är detta ett förfarande som för länge sedan bannlvsts ur de exakta natur-

O w

vetenskaperna, men ännu kan bibehålla sig på nationalekonomins gebit, emedan klassintresset där spelar samma skändliga rol som prestväldet i astronomins ocb geologins tidigare historia. Och här som alltid upptäcker vetenskapen på fiendens sida ett visst slags allmän opinion. Om man frågar efter orsaken till klotets rullande utför det lutande planet, så svarar spetsborgaren med sitt så berömda sunda förnuft: lutningen. Men vetenskapen svarar: tyngdkraften. Utan att planet lutar, rullar visserligen icke klotet, lika litet som en vara kan ha bytesvärde utan bruksvärde, men orsaken till rullandet är icke desto mindre tyngdkraften. Träffade det sig emellertid så, att Helsingborgs frihandelslystna konsuler och fabrikörer hade intresse af tyngdkraftens undanrödjande, skulle det ofelbarligen i denna stad skrifvas en brochyr, som verkstälde detta arbete ocb med mycken lätthet ådaga-lade, att endast lutningen kan komma ett klot att rulla. Eller för att taga ett annat exempel: låt oss ponera, att herr F. T. Borg hör ett ljud t. ex. en klämtning från den nya Helsingborgskyrka, hvars uppbyggande han för visso icke skall ha det moraliska modet att söka förhindra. Ponera sedan, att han plötsligt förlorar sin hörsel, så att han icke längre förnimmer det heliga ljudet. Hvad var altså den framkallande orsaken till ljudförnimmelsen? På denna fråga måste herr Borg, om han vill vara trogen sin vetenskapliga metod, pligt-skyldigast svara: min hörsel! Ty ljudet upphörde, när jag mistade min hörsel etc. Denna paradox är skenbart sann, och i filosofins historia möter oss en hel skola af filosofer, de subjektiva idealisterna, som af dylika fakta gjort upp en teori om den yttre verldensoverklighet. Men hur går den verklige vetenskapsmannen till väga? Liksom varuvärdet har ljudet tvänne faktorer, självfva ljudandet och ljudförnimmelsen. Det förra är det, som vanligen kallas ljud, liksom bytesvärdet är det, som kallas värde. När nu vetenskapsmannen vill utforska lagarne för ljudet, så undersöker han icke själfva ljudförnimmelsen, hvilken icke hör till fysiken utan till fysiologin, liksom bruksvärdet icke hör till den politiska ekonomin, utan till varukännedomen. Han uppfattar ljudet som vibrationer i luften, utgående från en ljudkälla, och blir därigenom i stånd att uppställa vissa lagar för ljudets fortplantning, hastighet, reflexion o. s. v. Därvid måste han se bort från det mänskliga örat, ehuru han vet, att intet ljud blir hörbart utan hörselorgan, liksom ingen vara blir värde utan att ega bruksvärde. Vore det nu hrr Borg och Laveleye, som öfvade akustik, skulle de, enligt sin metod, inskränka sig till studier öfver män-niskoörat, hvarvid de visserligen komme att göra ganska intressanta rön om olika grader af döfhet, men absolut inga om ljudet och dess lagar. Det är tydligen på detta sätt dessa herrar vilja se den politiska ekonomin bearbetas. Att påstå, att behofvet skapar värdet, är det. samma som att säga, att bruksvärdet skapar bytesvärdet, att bruksvärde och bycesvärde är det samma — att ljudets källa och orsak är det mänskliga örat. Och lika meningslöst vore det att halfvera härvidlag, såsom ofta sker,9 att låta en del af värdet frambringas af arbetet, och den andra delen (den största naturligtvis) härröra af behofvet eller nyttan — ty arbete och behof kunna icke samarbeta med hvarandra som tilläfventyrs herr och fru Borg i nationalekonomi.

9 >Tvifvelsutän är arbetet ett väsentligt element i värdet, men> etc. (Laveleye, cit. af Borg.)Sammanfatta vi nu

innehållet i detta kapitel, så ha vi ådagalagt: att varan har två slags värden, värde och bruksvärde, att det förra skapas uteslutande af arbetet och mätes af den inlagda arbetsmängden, att det senare härrör af arbetet, understödt af naturens förråd och krafter, samt att slutligen varuvärdets bägge faktorer ha till förutsättning en dubbelkaraktär hos arbetet.

Värdemåttet.

En varas värde utgöres af den mängd arbete hon under produktionsprocessen uppsugit. Men arbetet är en organisk verksamhet, som i den tid, hvarunder det pågår, har sin enda möjliga måttstock. Arbetstiden blir derför den verklige värdemätaren.

Här söker ånyo det praktiska förståndet bringa ekonomin i trångmål med exemplet om den flitige skomakaren och den late skomakaren, hvilka som bekant använde olika lång tid på förfärdigandet af ett par skor, som det oaktadt alltid har ett gifvet värde, oberoende af den individuelle skomakarens arbetstid.

Ricardo svarade härpå, att en varas värde bestämmes af dess nödvändiga produktionstid. Marx, som i denna punkt, liksom i så många andra, utvecklat Ricardos teorier till större klarhet, visade, att varans verkliga värde har sitt mått i den socialt nödvändiga arbetstiden eller den tid, som arbetaren med genomsnittsskicklighet och normal flit behöfver för att under de gifna produktionsförhållandena framställa henne.»Socialt nödvändig arbetstid är den arbetstid, som fordras för att framställa något slag af bruksvärde med de för handen varande produktionsvilkoren och den samhälliga genomsnittsgraden af skicklighet och intensitet» (*Das Kapital:* I: sid. 14.) Åtgår det t. ex. två arbetsdagar i medeltalatt sy en rock, och antaga vi värdet af en dags arbetsprodukt till 3 kronor, så blir rockens värde = priset på tyg och tillbehör -f- 6 kronor. Och detta värde förändras icke däraf, att den ene arbetaren använder längre, den andre kortare tid på samma arbete. Undergår däremot skrädderiarbetet en revolution, därigenom att en maskin införes, som ökar arbetets produktivitet t. ex. i den grad, att en rock kan tillverkas på 1 Vs dag. så sjunker den socialt nödvändiga arbetstiden och därmed äfven rockens slutliga värde. »Efter ångväf-stolens införande i England beböfdes endast omkring hälften så mycket arbete som förut att förvandla en gifven mängd garn i väf. Den engelske handväf-varen använde efter denna förändring i verkligheten samma arbetstid som förut men produkten af hans individuella arbetstimme gälde blott en half social arbetstimme och föll därför till hälften af sitt tidigare värde*. 2Iarx, Das Kapital: I: sid. 14).

Men det är ej nog med att rocken tillverkas under den socialt nödvändiga arbetstiden. Om en million rockar årligen behöfves i ett land, men en och en half milbon kommer i marknaden, så blir, om vi antaga att ingen export eger rum. den halfva millionen relativt värdelös, och orsaken är den. att dessa öfverskju-tande rockar sakna bruksvärde. Ty vi minnas från föregående kapitel, att bvarje vara måste ega bruksvärde för att kunna ega värde.1

1 I en kristlig pamflett, betitlad »Hur förhåller det sig med socialdemokratin?» och utg. i Helsingborg, låter förf. en föreläsande prest yttra sig så här: >Och då är det också

värdt att påakta, att Lassalle själf har girvit denna grund- och hörnsten värdeteorin, nämligen) en betänklig stöt, så att den marxska byggnaden vacklar ända upp i takstolen. Lassalle säger visserligen också, att en saks värde znätes efter den »samfund-En varas värde bestämmes altså af dess socialt nödvändiga arbetstid, tagen i den dubbla bemärkelsen af socialt nödvändig produktionstid för den socialt nödvändiga mängden af varor. Affattad i denna form, trotsar lagen om arbetstiden alla spetsfundigheter och spetsfundiga exempel.

Att värdet mätes af arbetstiden, hvars antagna enhet, timmen, sålunda är den rationella måttsenheten för alla arbetsprodukter, betyder icke att en timmes arbete alltid är lika mycket värdt som en timmes annat arbete. En timme guldsmedsarbete har under vanliga förhållanden större värde än en timme gaturen-göring. Undersöka vi närmare detta faktiska förhållande, komma vi lätt underfund med, att orsaken är en större inveckling och

komphcering i guldsmedens arbete. Vi dela därför arbetet i enkelt och sammansatt. Hur kompliceradt ett arbete än är, kan det dock alltid uppdelas i faktorer, af hvilka hvar och en utgöres af enkelt arbete. Detta må betraktas som självklart, men bevisas både praktiskt af konkurrensens utslag och tekniskt af arbetsmaskinernas konstruktion. När människohandens naturliga mekanism ersättes af en maskin, grundar sig alltid konstruktionen, hur in-

ligt nödvändiga arbetstiden >, men det exempel, hvarmed han förtydligar detta, visar, att han därvid dock tänkte något helt annat. Han 6äger: om t. ex. i det mänskliga samhället en million alnar siden skulle vara erforderlig, men fem millioner alnar tillverkades, så innehålles dock icke mer »samfundligt nödvändig arbetstid» i dessa fem millioner än om blott en million vore tillverkad — hvarför ?» Pastor AVeitbrecht, som författat denna brochyr, begriper icke Lassalle, utan betraktar detta exempel som en vederläggning af Marx' teori, att endast arbete skapar värdet Han fattar ej den dubbla betydelsen af 60cialt nöd vän dig arbetstid.vecklad den än må vara, på variationer af de enklaste rörelser. Detsamma lär oss mekaniken och matematiken. Hvarje sammansatt kraft, som verkar i riktningen af en kurva, cirkel, ellips, parabel o. s. v., är alltid resultant af rätliniga rörelser. Så t. ex. planetbanorna. Det är denna egenskap hos all rörelse att låta uppdela sig i vissa grundformer, som möjliggör för teknikern att förvandla cylinderpistongens fram-och återgående rörelse till de sinnrikaste rörelsesystem.

Huruvida ett arbete är enkelt eller sammansatt, afgöres i det kapitalistiska samhället genom konkurrensen. En maskinbyggare får vida mera betaldt för sin arbetstimme än dagkarlen. Detta beror dock icke därpå, att kapitalisten betalar ur synpunkten af arbetets beskaffenhet, utan därpå, att maskinbyggarens arbetskraft betingar högre pris på marknaden, emedan den är en vara, som kostar mera i produktion och underhåll än daglönarens arbetskraft. Däraf förklaras de större eller mindre differenserna i arbetslönerna. Men det herrskande produktionssystemet utmärker sig för sin tendens att utjämna dessa differenser, hvilket blott är en naturlig följd af den mekaniska produktionens alt större öfvervigt och den alt längre drifna arbetsfördelningen, hvarigenom arbetet inom de flesta yrken sönderdelas i sina enkla beståndsdelar, och det enkla arbetet blir den verklige värdemätaren.

Våra motståndare förvillas vanligen af differenserna i arbetslönen och sluta däraf till hvarjehanda saker, såsom att värdet icke ensamt bestämmes af arbetstiden, utan äfven af arbetets beskaffenhet, ändamålsenlighet o. s. v. Det fel man härvid begår är groft och tvåfaldigt. A ena sidan generar man sig som vanligt icke med att skilja mellan värde och bruksvärde. Af arbetets specifika art och nyttighetkommer ej bytesvärde utan bruksvärde. Å andra sidan tänker man icke på den sammansatta karaktären hos vissa arbeten. Produceras en vara genom sammansatt arbete, hvaraf en timme t. ex. motsvarar två timmar enkelt arbete, så blir varan dubbelt värd mot en annan vara, som produceras af enkelt arbete på samma tid. Då värdeteorin förstås rätt, är bon ofelbar som en matematisk kalkjrl.2

Vi komma nu till en vigtig omständighet. Tack vare förvirringen och okunnigheten bos socialismens

* Den famöse skolläraren Svenson i det famösa Ystad yttrar sig i ett föredrag, som han nyligen hållit i »Ystads Allehanda», på följande för det slägte af ekonomer han representerar karaktäristiska sätt: >På tal om det oriktiga i socialismens förnämsta

förutsättning må framhållas, att äfven hela Karl Marx' digra arbete »Kapitalet» hvilar på ett kolossalt misstag. Marx utgår nämligen från den falska förutsättningen, att en varas bytesvärde eller pris bestämmes (eller bör bestämmas) af den mängd arbete, uttryckt i tid, som åtgått för varans förfärdigande. Men det är ju klart, att tiden icke är det enda som tages i betraktande, utan äfven arbetets beskaffenhet och art, och de äro ganska skiljaktiga. Af tvänne skomakare t. ex., som använda precis samma tid för tillverkningen af ett par skor, frambringar ofta den ene en vara, som är betydligt vackrare, hållbarare och mer passande för foten än den andre kan göra. Priset blir då ovilkorligen också olika. En uppfinnare, som kanske på några timmar uttänker en sinnrik förbättring på en maskin, har utfört ett arbete vida värdefullare än t. ex. flere gräfningsdagsverken på en åker. För öfrigt synes Marx icke som arbete räkna annat än kropps-arbete. När förutsättningarna äro sådana kunna slutsatserna icke bli synnerligen tillförlitliga. Det nu anförda torde vara mer än tillräckligt för att visa, det socialismens självBeröm

för vetenskaplighet är helt och hållet oberättigad!.» Se of van I

Hr Svensson har, som vi se, på sista tiden blifvit mycket storordig i den sociala frågan. Om några tiotal år 6kall den som besvärar sig med att läsa gamla tidningar matrikulera dylika naiyiteter i samma klass som på sin tid munkames folianter mot Kopemikus' verldssystem.vedersakare, isynnerhet de liberale och radikale, är det vanligt att höra arbetstiden som värdemåttet framställas såsom ett arbetarnes önskningsmål, såsom grundprincipen i det kommande socialistiska samhället. Denna falska mening är mycket allmän t. o. m. bland socialdemokraterna själfva. Här ha vi att söka roten till förslaget om arbetspenningar i stället för mynt. När detta kommit till våra politiserande skolmästares kännedom, ha de tillskrifvit så väl det som hela värdeteorin ett uteslutande socialistiskt ursprung och bestrida arbetstidens värdemätande egenskap, liksom de bestrida arbetets värdeskapande karaktär, i den tron, att det är fråga om socialistiska irrläror.

I intet annat afseende bar Marx missförståtts så som i detta. Das Kapital är — hvilket redan namnet antyder — en kritik af det kapitalistiska produktionssättet, icke ett utkast till ny samhällsordning, ocb de läror, som där framställas, gälla just om det bestående samhället, icke om något framtida. Utgångspunkten för Marx är Ricardos teori för värdet, hvilken han utvecklar och utvidgar för att skaffa sig en vetenskapligt säker mark, hvarifrån han kan företaga sin kritik. Denna kritik bevisar med den politiska ekonomins egna grundsatser det herrskande systemets oundvikliga sammanstörtning genom blotta utvecklingen af dess egna tendenser. Då man talar om Marx' värdeteori har man således att därmed förstå rätt och slätt den följdriktigt utbildade läran om värdet i -dess nuvarande gestalt, om varuproduktionen och hela det kapitalistiska samhällets ekonomiska struktur.

Det är just i varuproduktionens verld, som arbetstiden blir den slutliga måttstocken för alt värde. Marx konstaterar detta vigtiga sakförhållande redan i sittarbete Filosofins elände* den berömda kritiken öfver Proudhons Eländets filosofi. Proudhon trodde sig ha upptäckt en ny sanning, då han bragte till torgs sin lära om värdets »konstituering» genom arbetstiden och på denna stödde sin småborgerliga socialreform att för de olika varorna fastslå detta värde, liksom staten präglar mynt och åsätter det värdetecknet. Genom att en gång för alla fixera varornas värde efter arbetstiden, menade Proudhon och hans anhängare, skulle »rättvisa» införas i varuproduktionen och varuutbytet. De betraktade som ett axiom den blott skenbart riktiga satsen, att om varans värde alltid bestämdes af hennes arbetstid, vore utpressning och prejeri omöjliga, och hvarje producent finge det fulla värdet af sitt arbete. Marx slår Proudhon med ingen mindre än Ricardo själf och uppdagar med oemotsäglig klarhet, att det just är den kapitalistiska produktionen, sådan den fåk-

8 La misere de la Philosophic, Reponse å la Philosophie de la Misere par M. Proudhon. Öfvers. till tyska med titeln Das Elend der Philosophie. J. H. AV. Dietz, Stuttgart, 1885. Detta arbete skrefs af Marx 1847 och hade till följd en fullständig brytning mellan honom och den tidens småborgerliga socialisteT i Frankrike, hvilkas mest glänsande vetenskaplige representant var den spirituelle men föga djupe M. Proudhon. Dennes förnämsta arbeten äro: Quest ce que la propriétéf (Hvad är egendomen?)

och La systeme des contradictions économiqucs ou la philosophie de la misere (De ekonomiska motsägelsernas system eller eländets filosofi). Om P., säger den kompetente F. T. Borg, att han företog en »dialektiskt mördande kritik af alla äldre socialistiska och kommunistiska system.» Ja, Proudhon kritiserade mycket, men det egentliga föremålet för hans kritik var den borgerliga ekonomin, hvilket naturligtvis icke hr Borg visste. För öfrigt, om någon blef »dialektiskt mördad», så var det Proudhon själf genom Karl Marx. P. och hans socialister voro egentligen förkämpar för den franska småborgarklassen. Gentemot dem kallade sig denna tid socialisterna kommunister.t

tiskt utvecklar sig, som underkastar alla värden, lefvande och döda, det tomma tidsbegreppet som måttstock och norm.

Hela varuproduktionen hvilar på arbetskraftens förefintlighet som vara, hvars värde mätes i tid. Men huru? Icke så, att värdet af det arbetaren under arbetsdagens lopp producerar divideras med antalet arbetstimmar, och arbetstimmens värde på detta sätt fixeras. Ty då vore det icke tiden utan något annat, som utgjorde värdemåttet. Arbetskraftens värde bestämmes just af. tiden. Huru är det dock möjligt att t. ex. tolf arbetstimmar kunna

värderas i arbetstimmar? Ar icke detta meningslöst? Tolf timmar äro ju värda tolf timmar? Nej, vore det så, skulle Gambetta ha rätt i att ingen social fråga finnes. Då mottoge arbetaren alltid fulla värdet af sitt arbete. Men nu existerar det en social fråga, emedan tolf arbetstimmar i själfva verket ba värdet af t. ex. sex timmar. Hvad mäter då i detta matematiskt vidunderliga samhälle arbetskraftens värde? Produktionstiden! Den tid af dagen, som åtgår för en arbetare att frambringa så mycket lifsmedel arbetaren i genomsnitt dagligen behöfver för att uppehålla sig och fortplanta sin ras. Den tiden är arbetskraftens produktionstid, och arbetaren erhåller i lön för en dag produkten af denna tids arbete. Ju kortare denna tid är, desto lägre blir arbetslönen. Det naturliga priset på arbetskraften är sålunda beständigt ett löneminimum. Icke af förhållandet mellan arbetarnes antal och summan af de till arbetslöner afsedda kapitalen beror arbetslönens storlek, utan af priset på lifsmedlen. Undergår något af dessa, brödet, kläderna eller bostaden, prisfall, så sjunker ofelbarligen arbetarens lön. Kinesen, som lefver på ris och salt, får sin lön därefter, och fabrikanten är i allmänhet vän af sparsamhet, nykterhetoch gudsfruktan bland sina arbetare, emedan dessa egenskaper göra dem billigare. Ocb nu kunna vi förstå Marx, när han gentemot Proudhons ntopisti-ska dröm, att alt åter skulle bli rättvändt i samhället, om blott varuvärdet alltid fastställdes efter arbetstiden, gör den i sanning förkrossande invändningen, att det genom arbetstiden uppmätta värdet nödvändigtvis är formeln för det moderna slafveriet och icke »den reven luticnära teorin» för proletariatets frigörelse.

Förslaget att ersätta det nuvarande bytesmedlet^ guldet 'med s. k. arbetspenningar bärrör från. de engelska kommunisterna Gray4 ocb Owen. Sedermera har det upptagits af den preussiska statssociabsmens^fader. Rodbertus,b hvilkens system mången sammantåmdat med det i modern mening socialistiska. Rodbertus utgår i likhet med Marx från Ricardo men delar Proudhons nyss uppvisade vilfarelse. Äfven ban tror på det absolut omöjliga, då han vill grunda ett socialistiskt samhälle rätt ocb slätt genom att låta staten bestämma varornas värde efter deras arbetstid. Oafsedt det falska i själfva tanken, skulle ett sådant ingripande

4 John Gray, The Social System. Edinburgh 1SS1. Gray var, enl. Marx, den förste, som systematiskt utvecklade låran om arbetetiden såsom penningens omedelbara mätts-enhet. Han föreslår därför en national-centralbank, där producenten i utbyte mot sin vara erhåller ett officielt värdecertifikat, representerande den i varan innehållna arbetstiden. Samma förslag gör den samtidige kommunisten Bray såsom ett öfvergångsstadium till det fullständigt kommunistiska samhället.

5 Jtodbertus-Jagetzmc, preussisk åkerbruksminister 1S48. Har skrifvit tre »sociala bref> m. m. En skarpsinnig kritiker, som närmast motsvarar Proudhon, ehuru han yar konservativ. Afven han föreslår, penningens ersättning af arbetssedeln, men vill för öfrigt bibehålla den kapitalistiska produktionen, ja t. o. m. det preussiska junkerdömet. Till honom står Bismarck i stor tacksamhetsskuld för sina statssocialistiska idéer.i varuproduktionen visa sig praktiskt outförbart. Ty det är den fria konkurrensen och endast den, som låter lagen om arbetstiden såsom värdemått realiseras i varuutbytet. Det är genom konkurrensen, som varuvärdet beständigt undergår förändring i det att varorna öfver- och undervärderas. Sällan motsvarar i verklig-heten en arbetsprodukts pris fullständigt sitt värde, uppmätt af arbetstiden, emedan i ett samhälle af konkurrerande privatkapitabster den socialt nödvändiga arbetstiden växlar, hvilket bar till följd, att produkternas värde blir ett stigande och fallande, i regeln ett faUande, genomsnittsvärde. Dessa prisväxlingar möta tillbudets och efterfrågans upp- och nedgående vågor, som de påverka och hålla i ständig rörelse. Häraf kunna vi fatta den så vanliga meningen, att konkurrensen är nödvändig. Ja, den är absolut nödvändig i ett samhälle grundadt på varuproduktion. Det är den af konkurrensen framkallade rörligheten i värdet och den häraf ökade växlingen i tillbud och efterfrågan, bvilka tillsammans bilda den ebb och flod. som allenast möjliggör kapitalistens perlfiske. Den kapitalistiska produktionen förutsätter och framkallar med nödvändighet ostadigheten i varuvärdet, och dettas fixering genom staten skulle därför betyda en serie tätt på hvarandra följande stockningar och kriser. Därmed är det själf-klart, att systemet med arbetspenningar tillhör de ogenomförbara utopierna. Statens kortroll öfver produktionen är ett oting. Dennas lifsvilkor består i en relativ planlöshet, som oupphörligt korrigerar sig själf genom konkurrensen.6

6 »Huru djupt denna ntopi (om arbetspenningar) är grundad i den moderne — verkliga eller ideella —

småborgarens tänkesätt, ' bevisar det sakförhållandet, att hon redan 1831 systematiskt utvecklades af John Grav, under 30-talet praktiskt försöktesTill kapitlet om värdemåttet måste höra en förklaring af prisets afvikelser från värdet. Denna förklaring är lemnad i samma ögonblick lagen om den minsta sociala arbetstiden sammanställes med lagen om konkurrensen. Prisets afvikelser blifva därigenom icke blott förklarade, utan bevisade vara på en gång nödvändiga betingelser för ocb nödvändiga resultat af varuproduktionens privatkapitalistiska karaktär/ De äro icke rubbningar från en regel, framkallade af tillfälliga inflytelser, utan följder af tvänne allmängiltiga lagars sammanträffande. Herrskade lagen om arbetstiden som värdemåttet ensam, skulle de endast framträda som tillfälliga afvikelser, men då denna lag verkar under ett samhällstillstånd, där producenterna bestrida hvar-nndia platsen på marknaden, blir prisets afvikelse från värdet regel ocb deras fulla sammanfallande tvärtom en tillfällighet.

Vi afsluta kapitlet om värdemåttet med följande ord af Marx (Filosofiem elände, sid. 29):

»Konkurrensen bestämmer, enligt en amerikansk ekonom, huru många dagar enkelt (okvalificeradt) arbete innehålles i en dag sammansatt (kvahfieeradt) arbete. Förutsätter icke denna reducering af arbetsdagar af sammansatt arbete till arbetsdagar af enkelt arbete, att man i själf va verket antager det enkla arbetet som värdemått? Blir blotta arbetskvantum, utan afseende

och teoretiskt utbreddes i England, 1842 af Rodbertus i Tyskland ocb 1846 af Proudbon i Frankrike proklamerades som ny sanning, åter 1871 af Rodbertus föreslogs som lösning af den 6oeiala frågan ocb samtidigt förkunnades som bans sociala testamente samt 1884 finner anhängare i de uppkomlingar, som bereda sig att tillgodogöra Rodbertus för den preussiska statssocialismen.# (Friedrich Engels, i företalet till Das Elend der Pbilosopbie.) Det är Fr. Engels vi följt i kritiken öfver Rodbertus.på arbetets kvalitet, antagen som värdemätare, så förutsätter detta, att det enkla arbetet har blifvit industriens hörnsten. Det förutsätter, att de olika arterna af arbete genom människornas underordnande maskinerna och den yttersta arbetsdelning gjorts likagällande, att människorna försvinna under arbetet, att urets pendel blifvit den noggranne mätaren af förhållandet mellan tvänne arbetares produkter, liksom den är mellan tvänne lokomotivs hastighet. Då kan det icke längre heta, att en människas (arbets-)timme är lika värd som en annan människas timme, utan att en människa under en timme är lika mycket värd som en annan människa under en timme. Tiden är alt, människan är intet, på sin höjd den förkroppsligade tiden. Det gäller icke längre kvaliteten. Kvantiteten ensamt afgör alt: timme mot timme, dag mot dag. Men denna arbetets likhet är ingalunda ett verk af herr Proudhons eviga rättvisa. Den är helt enkelt ett resultat af den moderna industrin.»

Varuproduktionens karaktär.

Redan det vanliga språkbruket kräfver ett särskiljande mellan värde ocb bruksvärde. Jag kan ej ens i den populäraste framställning uttrycka mig fullt klart öfver ett hithörande ämne utan att skarpt skilja det ena begreppet från det andra. Hvaraf utgöres ett lands rikedom? är ett af de allmännaste spörsmål, som diskuteras. Ekonomen svarar: af bruksvärden. I rikedomen, uppfattad som nationalrikedomen, ingår ej bytesvärdet; detta uppstår först när jag tänker mig nationalrikedomen sönderfallen i privatförmögenheter. En persons förmögenhet består däremot af bytesvärden.»Ett misstag begås i synnerhet ofta af motståndarne till Marx' teorier: att förväxla värde ocb rikedom. Man lägger ofta den satsen i Marx' mun: »Arbetet är källan till all rikedom». Men den som följt bvad som här förut utvecklats, skall lätt inse, att detta påstående står rakt i strid med Marx' åskådning samt förutsätter, att man skall vara fången i varuverldens fetischism. Värdet är en historisk kategori, som blott gäller för varuproduktionens period; värdet är ett samhälligt förhållande. Rikedomen däremot är något materielt, består af brukningsvärden. Rikedomen kommer att frambringas under alla produktionsformer; det fins ett slags rikedom, som blott frambringas af naturen, som icke i sig innehåller något arbete, det fins intet slag af rikedom, som blott uppkommit genom det mänskliga arbetets verksamhet. 'Arbetet är icke den enda källan till de af det

samma frambragta brakningsvärdena, den materieia rikedomen’, säger Marx. ’Arbetet är dess fader, såsom William Petty säger, och jorden dess moder’.» (*Karl Kautsky,* Marx’ ekonomiska läror, öfversatt af Fr. Sterky.)Häraf inses, att den relativa motsatsen mellan bytesvärde och bruksvärde icke endast är ideel, det vill säga en tankeabstraktion, utan reel och historisk. Bruksvärdet har funnits, då bytesvärdet ej fans eller kunde finnas. Hos hvarje folkslag skönja vi i historiens morgongryning ett samhällstillstånd, då arbetsprodukten ännu ej hade karaktären af vara, och då altså någon skilnad mellan samhälligt arbete och privatarbete icke häller fans. Alla arbetets produkter voro under denna kommunistiska period endast bruksvärden, som fördelades, ej utbyttes, och alt arbete var direkt samhälligt.

Ursprungligen utgjorde blodsbandet, som sammanhöll slägten och den af slägter bestående stammen den enda sociala förbindelsen mellan människorna. Dessa samhällsenheter voro tillika produktionsenheter, grundade på jordens gemenskap och naturligt kooperativ delning af arbetet. Till och med i Sveriges äldsta historia finna vi starka rester af denna gamla kommunism, ehuru våra förfäders slägtförfattning upprifvits under vandringarne och plundringstågen, och jordegendomens gemensamhet tidigt måste upphöra bland ett folk, som tagit sitt land i besittning genom invasion. En tydligare bild af detta äldsta samhällsskick ger oss den indiska bykommunismen, som ännu i dag till stor del fortlefver, och vi hämta så mycket hällre vårt exempel därifrån som hela Europas nuvarande befolkning, således äfven skandinaverna, en gång

utvandrat från dessa trakter, där de gemensamma traditionerna ock kvarlefvorna bibehållit sig i ett mera oför-falskadt skick än i nyare civilisationscentra.

»Den urgamla, lilla indiska kommunen, som delvis ännu existerar, bvilar på gemensam besittning af jord ocb mark, på omedelbar förbindelse mellan åkerbruk ocb bandtverk ocb på en fast arbetsdelning, hvilken vid nya kommuners anläggning tjänar som gifven plan ocb grundritning. De bilda inom sig själfva slutna produktionsområden, hvilkas ytvidd växla från hundra till några tusen acres. Produkternas bufvudmassa produceras för kommunens egna omedelbara behof, icke som vara, ocb produktionen själf är därför oberoende af den genom'varuutbytet förmedlade arbetsdelningen i det indiska samhällets belbet. Endast produktens öfverskott förvandlas i vara, delvis först i statens band, till hvilken sedan omätliga tider flyter en bestämd naturalränta. I sin enklaste form brukar kommunen jorden gemensamt ocb fördelar sina produkter bland medlemmarne, under det hvarje familj idkar spinneri, väfnad o. s. v. som biyrke. Bredvid denna likartadt sysselsatta massa finna vi »hufvudinvånaren», domaren, polisen ocb skattindrifvaren i en person; bokhållaren, som för räkning öfver åkerbruket och matrikulerar och inregistrerar alt dithörande; en tredje funktionär, som förföljer brottslingarne, beskyddar resande och ledsagar dem från den ena byn till den andra; gränsmannen, som bevakar kommunens gränser mot grannkommunerna;' vattenuppsyningsmannen, som ur de gemensamma reservoarerna fördelar vattnet till jordbruket; braminen, som förrättar den religiösa kultens funktioner ; skolmästaren, som lär kommunens barn att skrifva ocb läsa i sanden; kalenderbraminen, som i egenskap af astrolog angifver tiderna för sådd ocb skörd samtde goda eller onda timmarne för alla särskilda åker-bruksarbeten; en smed och en timmerman, som förfärdiga och förbättra alla åkerbruksredskap; krukoma-karen, som gör alla kärl byn beböfver^ barberaren, tvättaren för klädernas rengörande, silfversmeden, understundom skalden, som än ersätter silfversmeden, än skolmästaren. Dessa dussintals personer underhållas på hela kommunens bekostnad. Växer befolkningen, blir en ny kommun efter den gamlas mönster anlagd på obruten mark... Lagen, som reglerar delningen af det gemensamma arbetet, verkar bär med en naturlags oundvikliga auktoritet, under det hvarje särskild handt-verkare, såsom smeden o. s. v., på traditionelt sätt men själf ständigt ocb utan erkännande af någon auktoritet i sin verkstad, förrättar alla till hans yrke börande operationer. [Karl Marx, Das Kapital: I, sid. 870, 371.)

Redan i den indiska byn,8 sådan ban här i ett jämförelsevis sent skede skildrats af Marx, se vi således att en del af arbetsprodukten blir vara. Denna del växer småningom ut på den andras bekostnad.

8 Några rester af by kommunismen finnas dock äfven i Sverige på sina ställen. »Anda in i senaste tider har åtminstone i några delar af Sverige byn haft en eller flere föreståndare, hvilka valdes af menigheten och tillsågo

de gemensamma angelägenheterna, hvilka nödvändigt funnos; allaredan den gemensamma eganderätten till allmänningen kunde göra en sådan myndighet nödig. Nu har denna värdighet mestadels försvunnit, emedan hon ej mera behöfves. Byarnes utbrytning måste vålla hennes försvinnande, om än någon gång åldermannens tuthorn går i arf bland de numera isolerade granname för att utmärka snöfogden, d. ä. den som har tillsyn öfver snöskottningen å vägame. Annorstädes hafva åldermännen kvar något af sin myndighet och särskildt i mången skånsk by, ser man, helst vid en korsväg, en stor flat stenhäll, kring hvilken byns menighet sammankallas till gemensam rådplägning.» (Hans Hildebrand, Svenska folket under hednatiden, sid. 210.)Alt flere produkter erhålla bytesvärde, och de rena bruksvärdena, som icke genomgå bytesprocessen, få ständigt mindre betydelse för samhällslifvet i dess helhet. Men under hela medeltiden inskränker sig äfven i de europeiska staterna den i utbyte.stadda varumassan till produktionens öfverskott utöfver de omedelbara förnödenheterna, hvilka ej utbytas utan fördelas.

Det gamla Peru saknade däremot all slags handel, till ocb med ett allmänt bytesmedel var okändt, så fullständigt hade arbetets samhälliga form där bibehållit sig. Den tredjedel af jorden, som tillhörde folket, omskiftades hvarje år, och för de i stor skala, med gammalegyptisk kooperation bedrifna allmänna arbetena erhöll folket af staten direkt andelar af produkterna, såsom kött af laman, ull, bomull, smidesmetall o. s. v. »Med en verldslig klokhet, hvartill intet annat land har något motstycke», säger J. W. Draper i sin glänsande skildring af den peruanska civilisationen, »erkändes bär arbetet ej blott som medel utan som ändamål ... Systemet berömde sig af, att ingen nöd fans ocb alla hade sin bergning.9

9 »Rikets hela område var indeladt i tre delar: en tillhörande 6olen, den andra inkan (fursteslägten) och den tredje folket. Hvart år gjordes för formens skull en ny utskiftning af jorden men i verkligheten, och såsom fallet måhända alltid måste bli med' en dylik agrarianism, förnyades ständigt den gamla delningen. All jord odlades af folket och i följande ordning: först solens, därefter de fader- och moderlöses samt de orkeslöses, därefter folkets och sist inkans. Solen (det gudomliga väsendet) och inkan egde alla fåren, hvilkas ull utdelades bland folket, när-ej bomull gafs i stället. Inkans tjänstemän tillsågo, att alt väfdes och att ingen gick sysslolös. Årligen insändes till styrelsen en redogörelse för jordens och bergsbrukets afkastning. Register fördes öfver födde och döde, och •efter vissa mellantider anställdes en allmän folkräkning. Inkan > kunde i sin dubbla egenskap af på en gång kejsare och påfveDen motsatta civilisation, hvars utsända röfvare-band lade denna gamla kultur, där ingen nöd fans ocb där alla tvungos att arbeta, i grus ocb aska,10 började nu i Europa sitt verldshistoriskt nödvändiga upplös-ningsarbete och går sin bana fram längs varubytets stråkvägar. Den på privatarbete grundade varuproduktionen griper alt mer omkring sig ocb upprifver det gemensamma arbetet, tills slutligen alla bruksvärden produceras som varor öch alt arbete är privatarbete. Därmed bar det kapitahstiska systemet fullständigt sönderslitit ocb utträngt alla äldre produktionsformer, ocb därmed har arbetet lösryckts ur sin naturliga organisation samt den lefvande arbetskraften själf belt och hållet nedträngts i en underkufvad klass.

Under varuproduktionens herravälde är icke privatarbetet omedelbart samhälbgt arbete såsom i den urgamla kommunen. Det bbr det först genom bytesprocessen, som realiserar varans värde. Detta värde tillhör icke varans naturliga egenskaper utan är ett samhälbgt förhållande, som skulle försvinna, om varuutbytet upphörde, ocb som tillkom, när varubytet uppstod. Hvarje producent producerar bruksvärden, men icke för sina egna behof som den ensamme Robinson

föra ett 6trängt patrmrkaliskt regemente öfver sina undersåtar. De behandlades som barn, fingo visserligen ej förtryckas, men tvingades att arbeta. (J. IF. Draper, Den europeiska forskningens historia, sid. 492—93.)

10 Peru sköflades i sextonde århundradet af spaniorema under Pizarro, d'Almagro m. fl. »Det oerhörda brott Spanien begick, då det förstörde denna civilisation, bar ännu aldrig blifvit till 6in fulla vidd uppskattadt i Europa. Efter ett moget öfver-vägande af alla omständigheter instämmer jag i Carlis slutomdöme, att på eröfringens tid människan i Peru var i sedligt och, jag tillägger, äfven i intellektuelt hänseende öfverlägsen den europeiska.» (J. W. Draper.)på sin obebodda ö, icke häller direkt för samhällets som den indiske smeden eller den peruanske bergsarbetaren, utan för andra privatpersoners behof. Hvilken som kommer att förbruka hans vara, vet han icke,

han vet icke ens med säkerhet om hon kommer att förbrukas. Han vet blott, att hon under vissa vilkor är säljbar i marknaden, och något annat intresserar honom icke häller.

Bytesprocessen förvandlar hans privatarbete till samhälligt arbete därigenom att hans vara visar sig ega värde d. v. s. vara bytbar mot det allmänna bytesmedlet. Men detta är ej alltid fallet. Det kan inträffa, att varan icke låter sälja sig, och då är hans privatarbete resultatlöst bortspildt. Produktionsförhållandena undergå oupphörligt förändring. En vara, som i går var säljbar, kan i morgon vara slagen ur marknaden af varor, som producerats efter nyare metoder. Äfven andra omständigheter kunna hindra bytesakten från att lyckas. Den minsta möjliga socialt nödvändiga arbetstiden blir i allmänhet den järnlag, från hvilken ingen dispens beviljas. Men den socialt nödvändiga arbetstiden hoptränges oupphörligt, nya produktionsmedel införas, nya råämnen föras i marknaden, transportmedlen växa och kasta fram konkurrerande varor från jordens aflägsnaste trakter. Och alt detta kan varuproducenten endast beräkna tiU en viss grad. Till en viss grad .komma marknadsnoteringarne som öfverraskningar, underkastade lagar, hvaröfver ingen är mästare. Varuproducenten är således beherrskad af förhållanden, hvilka te sig för honom som outransak-liga naturkrafter, som ej tillåta någon kontroll. Hans öde beror af hans varas egenskaper i förhållande till andra varor. Det personliga förhållandet mellan individerna är ersatt af ett sakligt, af vara til1 vara.Medeltiden i Europa visar oss ett motsatt samhällstillstånd. »I stället för den oafhängige mannen finna vi här en hvar afhängig — lifegna och godsherrar, vasaller och länsherrar, lekmän och prester. Personlig afhängighet karaktäriserar lika mycket de samhälliga förhållandena inom den materiella produktionen som de på dem bygda lefnadssferema. Men just emedan personliga afhängighetsförhållanden bilda den gifna samhälliga grundvalen, behöfva arbete och produkter icke antaga en från deras verklighet skild fantastisk karaktär. De ingå som naturatjänster och naturapresta-tioner i det samhälliga maskineriet Arbetets natura-form, dess särskilda beskaffenhet, och icke som på varuproduktionens grundval, dess allmänhet, är här dess omedelbara samhälliga form. Dagsverksarbetet mätes lika väl af tiden som det varuproducerande arbetet, men hvarje lifegen vet att det är en bestämd mängd af sin personliga arbetskraft, som han förbrukar i sin herres tjänst. Den till presten bestämda tionden är verkligare än prestens välsignelse. Hur man därför än må bedömma de karaktärsmasker, hvari människorna här träda emot hvarandra, visa sig personernas samhälliga förhållanden i deras arbeten alltid såsom deras egna personliga förhållanden, och äro icke förklädda i samhälliga förhållanden mellan saker, mellan arbetsprodukterna^ (Das Kapital, del I, sid. 54—55.)

Men denna karaktär får individens ställning i ett samhälle, hvars ekonomiska underlag ar varuproduktion. I detta samhälle upplösas och förintas de personliga förhållandena och bytas i sakliga. Produktiv-krafterna beherrska individerna, i stället för att dessa tvärtom skulle beherrska produktivkraftema. Nutidsmänniskans tillvaro i storindustrins centra är likasåfatalistisk som vildens i en fiendtlig natur. Hvad de blinda, outredda naturkrafterna äro för den senare, det äro de okontrollerbara ekonomiska förhållandena för den förra. Och hvad den naturvetenskapliga forskningen gjort för att betrygga människans herravälde öfver naturen, det skall den sociala vetenskapen göra for att upprätta .hennes herravälde öfver samhällets produktiva krafter.

Vårt samhälle är ett samhälle af varuegare, hvilkas existens beror af deras varors egenskaper, och mellan hvilka förhållandet är ett förhållande af vara till vara. Bland dessa varuegare finnes det en klass, hvars enda vara är dess arbetskraft. Så till vida kan äfven lönarbetaren kallas varuegare, ehuru han utom sina armar eger intet. Arbetskraften som vara lyder under samma lagar som andra varor. Dess värde mätes af dess produktionstid, det vill här säga dess reproduktionstid. Sjunker detta värde, sjunker arbetslönen. Inför denna arbetslönens järnlag stå arbetarne vanmäktiga. Deras personliga medvetande är dem blott till besvär. Alla deras individuella och samfälda ansträngningar betyda litet eller intet, så länge de ej gå utöfver det bestående samhällets ram. Det är ej som människor de ega värde utan som arbetskrafter. Det medborgerliga värde den politiska författningen understundom tillerkänner arbetarne är lika så illusoriskt som hvarje annat varuvärde, hvilket icke faktiskt realiserar sig i varubytet. De försök, som moral och humanitet gjort och skola göra för att ändra proletärens öde, äro lika resultatlösa, som om moral och humanitet företoge sig att godtyckligt höja priset på skor och smör. Den politiska kamp, hvarigenom lönarbetaren på lagstiftningens väg trott sig kunna förbättra sin tillvaro, har haft samma följder som vissa regenters lagar om nödmynt. Denekonomiska verlden sorterar ej under parlamenten. De

förtviflans och nödvärnets åtgärder arbetarne vidtagit och skola vidtaga för att genom organisation på arbetsmarknaden och sparsamhet i reproduktionen höja arbetskraftens pris äro närmast att likna vid Danaidernas evighetsstraff att fylla sitt såll med vatten. Arbetaren är varaphäfvande och socialismens förverkligande.